

*Неізнана В.С.,
аспірант,
Європейський університет*

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В АСПЕКТІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Аногація. Стаття присвячена визначенню критеріїв та показників методичного підходу стійкості функціонування підприємств рекреаційного комплексу, оцінюванню ефективності використання фінансових ресурсів, їх взаємозв'язку та взаємообумовленості в стійкості фінансових процесів та загальній стійкості рекреаційних підприємств. Запропонований методичний підхід, побудований на базі розрахунку системи показників стійкості, що характеризують внутрішні та зовнішні ресурси підприємства, поєднання коефіцієнтного методу та методу експертних оцінок, забезпечить адекватність даних при формуванні уніфікованої матричної моделі визначення цілісного характеру стійкого функціонування підприємства.

Ключові слова: методичний підхід, стійкість функціонування підприємств, фінансові ресурси, стійкість фінансових процесів.

Постановка проблеми. Сучасний ринок рекреаційних послуг змінюється. В цих умовах рекреаційні підприємства, які прагнуть змінити свої позиції, повинні орієнтуватися на нові підходи, принципи, методи організації внутрішніх та зовнішніх механізмів управління, особливо актуальним є дослідження методичних підходів, що визначають стійкість функціонування рекреаційних підприємств. На жаль, розроблені раніше стратегії та підходи вичерпали свої можливості впливу, тому питання розробки комплексного методичного підходу стійкості функціонування рекреаційних підприємств постає як одне з найактуальніших на сьогоднішній день. На нашу думку, найбільш об'єктивним та придатним до застосування методичним підходом до оцінки стійкості функціонування рекреаційних підприємств є комплексний методичний підхід, побудований на базі розрахунку системи показників стійкості, що характеризують внутрішні та зовнішні ресурси підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стійкість функціонування будь-якої системи різними авторами може оцінюватися за допомогою одного узагальнюючого чи інтегрального показника або сукупності показників, які характеризують її з усіх боків. Проблема оцінки стійкості функціонування підприємств присвячені наукові праці таких вчених як: М.С. Берлін, І.І. Бєлий, О.Г. Бодров, Н.М. Валєєва, В.І. Довгий, Л.М. Докієнко, А.В. Золотов, В.М. Ковалєвич, В.К. Кондрашова, В.М. Кочетков, Р.В. Михайлюк, Н.А. Савінська, Є.А. Слабінський, С.А. Тхор, Л.Н. Храмова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак комплексний підхід до оцінки потребує подальшої уніфікації важливих соціально-економічних показників, а практично всі розглянуті дослідження комплексного оцінювання стійкості функціонування рекреаційних підприємств

базуються на розрахунку показників, що характеризують в результаті фінансову сторону функціонування підприємства без урахувань зовнішнього та внутрішнього середовищ. Тому необхідне вивчення їх особливостей з метою розробки загальних та специфічних методів, інструментів, важелів, які сприяли б загальному стійкому функціонуванню підприємств.

Мета статті полягає у визначенні критеріїв та показників методичного підходу стійкості функціонування підприємств рекреаційного комплексу, оцінюванні ефективності використання фінансових ресурсів, їх взаємозв'язку та взаємообумовленості в стійкості фінансових процесів та загальній стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рекреаційні підприємства відіграють особливу роль у життєдіяльності сучасного суспільства. Вони виступають основним структуроутворюючим елементом економіки, який поєднує для виробництва послуг трудові, матеріальні й фінансові ресурси та є джерелом задоволення потреби суспільства в рекреаційних послугах. При цьому у якості механізму, що управляє підприємством та визначає його діяльність, виступає складна взаємодія внутрішніх та зовнішніх ресурсів, суть яких полягає в забезпеченні стабільності функціонування. Під стійкістю функціонування підприємства нами пропонується розуміти таку організацію виробничо-господарської діяльності, що дозволить забезпечити стабільні економічні показники підприємства з позитивною динамікою й ефективно адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Таким чином, це потребує від рекреаційних підприємств ефективно використовувати наявні внутрішні ресурси (виробничі, маркетингові, фінансові), що дозволить підприємству адаптуватися до змін внутрішнього та зовнішнього середовища з найбільшими можливостями стабільного функціонування та розвитку.

Як уже зазначалося, не існує єдиних підходів і методів визначення стійкого функціонування саме тому, на наш погляд, особливої актуальності набуває необхідність розробки такого методичного підходу до визначення стійкого статусу підприємств галузі, який враховував би, з одного боку, внутрішні переваги функціонування підприємств галузі, а з іншого – можливі комбінації критеріїв привабливості сегмента господарювання, тобто зовнішні переваги. Проблема співвимірності та зіставності зовнішніх і внутрішніх ресурсів рекреаційних підприємств зумовлює необхідність формування методичного підходу, за якого можна було б уніфікувати показники складових визначених переваг та підвищити якість їхньої інтерпретації. Тому доцільним може бути поєднання коефіцієнтного методу та методу експертних оцінок для забезпечення адекватності даних при формуванні уніфікованої матричної моделі визначення цілісного характеру стійкого функціонування підприємства (рис. 1).

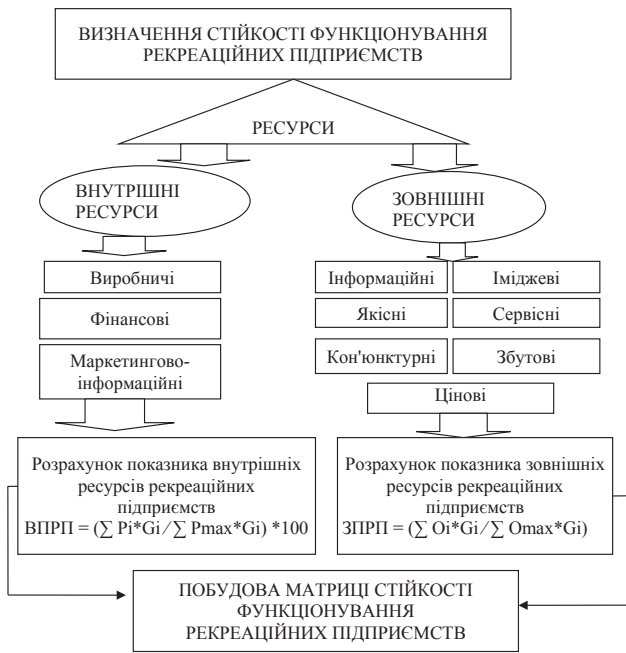

Рис. 1. Методичний підхід до визначення стійкості функціонування рекреаційних підприємств

Внутрішні фактори, що впливають на стійкість функціонування підприємств рекреаційного комплексу, пропонуємо здійснити на основі аналізу ефективного використання фінансових ресурсів рекреаційних підприємств. Фінансові ресурси – це грошові кошти, які перебувають у розпорядженні підприємств, господарських організацій та установ [2, с. 110]. З визначення фінансових ресурсів слідує, що за походженням вони розділяються на внутрішні (власні) і зовнішні (залучені). Зовнішні, або залучені, фінансові ресурси діляться також на дві групи: власні й позикові. Такий розподіл зумовлений формою капіталу, в якій він вкладається зовнішніми учасниками в розвиток даного підприємства як підприємницький або як позиковий капітал.

Досліджено основні підходи до визначення стійкості фінансових ресурсів підприємства. В таблиці 1 представлені показники ефективного використання фінансових ресурсів задля

забезпечення фінансової стійкості підприємства запропоновані різними авторами.

Відповідно, результатом вкладень підприємницького капіталу є утворення залучених власних фінансових ресурсів, результатом вкладень позикового капіталу позикових коштів [3, с. 188]. Можна виділити такі основні складові фінансових ресурсів підприємства: прибуток, амортизаційні відрахування, обігові кошти, бюджетні асигнування, надходження з цільових фондів, надходження з централізованих корпоративних фондів, кредити. В кожному конкретному випадку необхідно детально аналізувати доцільність залучених додаткових фінансових ресурсів з урахуванням ризиків.

Фінансові ресурси, що знаходяться в розпорядженні санаторно-рекреаційного комплексу, формуються за рахунок власних надходжень та бюджетних асигнувань. Пропонуємо здійснити аналіз надходжень і використання коштів за загальним і спеціальним фондом, що дозволить здійснювати контроль над правильністю їх утворення, а також пошук резервів для зміцнення матеріально-технічної бази установи, збільшити прибутковість, тобто прибуток, який буде спрямований на стійкий розвиток, збільшення споживачів рекреаційних послуг, стійких позицій на ринку [8, с. 124].

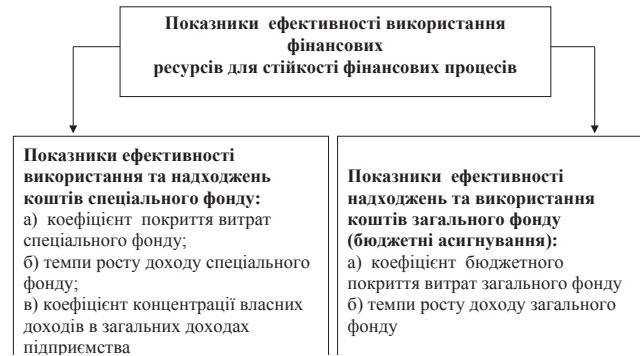

Рис. 2. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів для стійкості фінансових процесів

Серед загальної кількості санаторно-рекреаційного комплексу для подальшого аналізу ринку наданих рекреа-

Таблиця 1

Підходи до оцінки ефективного використання фінансових ресурсів

Автор	Коефіцієнти ефективного використання фінансових ресурсів				
Л.Д. Буряк [1, с. 165]	коефіцієнт автономії	коефіцієнт концентрації залученого капіталу	коефіцієнт заборгованості	коефіцієнт фінансового левериджу	коефіцієнт маневреності власних коштів
Ю.С. Цал-Цалко [6, с. 566]	коефіцієнт фінансової залежності	коефіцієнт автономії	коефіцієнт фінансового левериджу	коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	-
М.В. Шелудько [7, с. 39]	коефіцієнт автономії	коефіцієнт фінансової залежності	коефіцієнт заборгованості	коефіцієнт фінансового левериджу	коефіцієнт фінансової стійкості
Б.М. Литвин, М. Стельмах [5, с. 336]	коефіцієнт фінансово-го ризику	коефіцієнт забезпеченості оборотних активів фінансового ризику	коефіцієнт автономії	-	-
Г.Г. Кірейцев [4, с. 496]	коефіцієнт фінансової стійкості	коефіцієнт фінансової залежності	концентрації залученого капіталу	коефіцієнт маневреності власних коштів	коефіцієнт автономії

ційних послуг нами досліджувались: ЦДКС Міністерства оборони України, ДККС «Бригантіна», ДС ім. Крупської та СДКС «Орлятко». Розрахунки проведено на основі даних фінансової звітності за 2009–2013 рр. чотирьох підприємств рекреаційного комплексу України.

Частина з цих підприємств має частку ринку санаторно-курортних послуг, що перевищує 5% (по м. Євпаторія), інші – активно розвиваються, що дозволить більш об'єктивно дослідити рівень стійкого функціонування і концентрації в галузі.

Розрахована динаміка доходів спеціального фонду (табл. 2) на всіх рекреаційних підприємствах показує збільшення обсягів грошових надходжень від реалізації рекреаційних послуг, підвищення кількості споживачів послуг, яке відбулося за рахунок збільшення відсотка платоспроможного населення, тобто збільшення попиту. Тому можна говорити про зростання необхідності в оздоровленні та організації відпочинку серед населення України та громадян інших країн.

Темп росту доходу є відображенням стійкого та ефективного управління господарською діяльністю рекреаційних підприємств, що формує передумови для прибутковості ведення даної діяльності, тобто прибуток, який буде спрямований на стійкий розвиток, втримання постійних клієнтів та залучення нових клієнтів задля збільшення споживачів рекреаційних послуг.

Лідерами зростання темпу росту доходу, за даними таблиці 2, є ЄЦДКС МОУ (спостерігається стійка тенденція зростання росту доходу від 0.34% до 1.0433%) та підприємство ДККС «Бригантіна (з 42% в 2009 р. до 95% в 2013 р.), що свідчить про виважений підхід до управління ресурсами та можливості втримання постійних клієнтів, а також залучення нових споживачів рекреаційних послуг. Розрахований показник росту доходу найнижчий спостерігається на СДКС «Орлятко» – від 0.062 до 0.041% за 2013 р., що свідчить про неризиковість та неефективне ведення маркетингової політики щодо просування рекреаційного продукту до споживача.

Від аналізу управління та використання фінансових ресурсів залежить виконання покладених на підприємство зобов'язань по витратній частині спеціального фонду. Так, серед проаналізованих підприємств рекреаційних послуг високий рівень коефіцієнта покриття витрат спостерігається на ДС ім. Круп-

ської – 1.43, в 2009 р., на 1.12% в 2013 р., про це свідчить зменшення об'єму наданих послуг, а, відповідно, і прибутковості ведення господарської діяльності. Тенденція росту даного коефіцієнта спостерігається на ЄЦДКС МОУ – від 0.98 в 2009 р. до 100.08 р. Це говорить про ефективне планування та розрахунок собівартості рекреаційних послуг, які б покрили витрати на їх отримання. Таким чином, дослідження обраних підприємств показало стійку позицію щодо покриття витрат спеціального фонду за рахунок власних коштів шляхом оптимального управління собівартістю рекреаційних послуг в результаті чого є отримання прибутку.

Концентрація власних доходів спеціального фонду в загальних доходах підприємства свідчить про пріоритетний напрямок підприємства в обслуговуванні споживачів. Таким чином, можна говорити про стійкість господарської діяльності за рахунок власних коштів та бюджетних асигнувань.

Так, лідерами концентрації власних доходів в загальних доходах є ЄЦДКС МОУ, ДККС «Бригантіна», що обумовлено широким та глибоким асортиментом, а також якісним наданням рекреаційних послуг, проведенням рекламних заходів та збуту.

На ДС ім. Крупської та СДКС «Орлятко» концентрація власних доходів менше половини, що говорить про неефективне використання усіх ресурсів підприємства для здійснення самостійної господарської діяльності. Таким чином, діяльність підприємств направлена на лікування та оздоровлення пільгових категорій населення за рахунок бюджетного фінансування.

Аналізуючи дохідну та витратну частини загального фонду (табл. 3), можна говорити про наступне: найбільше значення коефіцієнта бюджетного покриття на ДС ім. Крупської в 2011 р., що, з одного боку, свідчить про позитивну зміну, так як невитрачені кошти покривають майбутні витрати загального фонду, які будуть понесені в результаті виконання господарської діяльності, а з іншого боку – про негативну тенденцію, так як відбувається «простій» грошових коштів, які б могли бути використані більш результативніше за весь досліджуваний період.

Нестійка ситуація спостерігається на підприємстві ДККС «Бригантіна». В 2011 та 2013 рр. бюджетне покриття становить 0.97 та 0.99%, що свідчить про неспроможність в повній мірі

Таблиця 2

Показники ефективності використання та надходжень коштів спеціального фонду (власні кошти)

Підприємство	Коефіцієнт покриття витрат спеціального фонду				
	2009	2010	2011	2012	2013
ДС ім. Крупської	1.43	0.94	0.97	1.08	1.12
ЄЦДКС МОУ	0.98	1.26	1.16	0.94	1.08
ДККС «Бригантіна»	1.048	1.01	1.051	1.06	1.04
СДКС «Орлятко»	1.01	1.03	0.98	0.963	1.03
	Темпи росту доходу спеціального фонду				
ДС ім. Крупської	1.08	0.107	0.635	0.593	0.086
ЄЦДКС МОУ	0.340	1.192	0.664	1.451	1.043
ДККС «Бригантіна»	0.425	0.071	1.164	0.647	0.955
СДКС «Орлятко»	0.062	0.080	0.052	0.138	0.041
	Коефіцієнт концентрації власних доходів в загальних доходах підприємства				
ДС ім. Крупської	0.294	0.285	0.274	0.292	0.311
ЄЦДКС МОУ	0.929	0.934	0.921	0.915	0.938
ДККС «Бригантіна»	0.638	0.564	0.573	0.514	0.706
СДКС «Орлятко»	0.368	0.398	0.428	0.415	0.379

Показники ефективності надходжень та використання коштів загального фонду (бюджетні асигнування)

Підприємство	Коефіцієнт бюджетного покриття витрат загального фонду				
	2009	2010	2011	2012	2013
ДС ім. Крупської	1.087	0.997	1.032	1.027	0.965
ЄЦДКС МОУ	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
ДККС «Бригантіна»	1.01	1.00	0.998	1.05	0.992
СДКС «Орлятко»	0.957	1.061	0.952	0.971	0.984
	Темпи росту доходу загального фонду, %				
ДС ім. Крупської	0,485	0,479	0,539	0,688	0,891
ЄЦДКС МОУ	-0.065	0,123	0.287	-0.045	0,136
ДККС «Бригантіна»	0,921	0,347	0,980	0,649	0,311
СДКС «Орлятко»	0,345	0,401	0,112	0,184	0,197

покривати витрати, які понесені в результаті роботи загального фонду та в цілому на підприємстві, а в 2009 та 2012 рр. відбувається збільшення показника від 100.02 до 100.5%.

Стійкість бюджетного покриття на СДКС «Орлятко» спостерігається тільки в 2010 р. – 100,06 %. А в 2013 р. бюджетне покриття складає 0.98%, свідченням цього є неотриманні асигнування з бюджету.

За результатами аналізу загального фонду на ДС ім. Крупської, ДККС «Бригантіна» та СДКС «Орлятко» виявлено неефективність кошторисних розрахунків при фінансуванні підприємств, що призводить до «простоїв» грошових коштів. Також немає виваженого підходу до управління усіма наявними ресурсами задля стійкого функціонування загального фонду підприємства. Стійке співвідношення бюджетного покриття над витратами спостерігається лише на ЄЦДКС МОУ – 100% виконання за весь досліджувальний період.

Темп росту доходу загального фонду свідчить про збільшення надання рекреаційних послуг пільговим категоріям за рахунок бюджетних надходжень. Так, тенденція росту доходу загального фонду спостерігається на ДС ім. Крупської та СДКС «Орлятко», що підтверджує розрахований раніше показник концентрації власних доходів в доходах в цілому, таким чином, діяльність даних підприємств направлена на оздоровлення пільгових категорій населення.

Висновки. Таким чином, в умовах значних змін, що відбуваються в області фінансових відносин в Україні, запропонований методичний підхід стійкості функціонуванням рекреаційних підприємств в аспекті ефективного використання фінансових ресурсів, підкріплених належним рівнем та обсягом забезпечення, дозволить збалансувати реалізацію заходів системи фінансового управління з іншими управлінськими системами підприємств, підвищить рівень економічного обґрунтування фінансових рішень, які відповідають визначеному напрямку по досягненню сталого функціонування.

Запропонований методичний підхід зорієнтований на нові принципи та методи організації виробництва, ефективності використання фінансових ресурсів та маркетингових інстру-

ментів, заснований на удосконаленні внутрішніх та зовнішніх механізмів управління сталим функціонуванням підприємства. Головним компонентом такої організації є фінансова складова. Для стійкості функціонування підприємств рекреаційного комплексу необхідно змінити критерії фінансової стійкості, серед яких пропонується виділити групи показників фінансової стійкості, а саме коефіцієнт покриття витрат спеціального фонду, темпи росту доходу спеціального фонду, коефіцієнт концентрації власних доходів в загальних доходах підприємства, коефіцієнт бюджетного покриття витрат загального фонду, темпи росту доходу загального фонду, які всебічно характеризують фінансовий стан і здатність до фінансово стійкого функціонування підприємства.

Як перспектива подальшого дослідження планується апробація даного методичного підходу з урахуванням ваги впливу та моделювання матриці стійкості рекреаційних підприємств.

Література:

1. Буряк Л.Д. Фінанси підприємств : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. диск.] / Л.Д. Буряк, С.В. Вакуленко, А.П. Куліш та ін. – К. : КНЕУ, 2003. – 165 с.
2. Гринкевич С.С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень / С.С. Гринкевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5 – С. 110–114.
3. Ковалев А.И. Анализ финансового состояния предприятия / А.И. Ковалев, В.П. Привалов ; 2-е изд., пераб. и доп. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2002. – 188 с.
4. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент : [навч. посіб.] / Г.Г. Кірейцев. – К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
5. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз : [навч. посіб.] / Б.М. Литвин, М.В. Стельмах. – К. : «Хай Тек Прес», 2008. – 336 с.
6. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю.С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
7. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : [підручник] / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
8. Яловий Г.К. Концептуальні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства / Г.К. Яловий, Н.П. Бакеренко // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.5 – С. 115–124.

Неизвестная В.С. Методический подход к определению устойчивого функционирования предприятий рекреационного комплекса в аспекте эффективного использования финансовых ресурсов предприятия

Аннотация. Статья посвящена определению критериев и показателей методического подхода устойчивости функционирования предприятий рекреационного комплекса, оценке эффективности использования финансовых ресурсов, их взаимосвязи и взаимообусловленности в устойчивости финансовых процессов и общей устойчивости рекреационных предприятий. Данный методический подход построен на базе расчета системы показателей устойчивости, характеризующих внутренние и внешние ресурсы предприятия, сочетание коэффициентного метода и метода экспертных оценок обеспечит адекватность данных при формировании унифицированной матричной модели определения целостного характера устойчивости функционирования предприятия.

Ключевые слова: методический подход, устойчивое функционирование предприятий, финансовые ресурсы, устойчивость финансовых процессов.

Neizvestna V.S. Methodical approach to the definition of sustainable functioning of businesses and recreational complex in terms of the effective use of financial resources of the enterprise

Summary. The article is devoted to the definition of criteria and indicators methodical approach sustainability of enterprises of recreation complex evaluation of the effectiveness of financial resources ix relationship and interdependence in the stability of financial processes and overall stability recreational factory. Present methodical approach is based on a calculation system stability indicators characterizing internal and external resources enterprise, combining coefficient method and the method of expert assessments ensure the adequacy of the data in the formation of a unified matrix model definition holistic nature of sustainable operation of the business.

Keywords: methodical approach, sustainable operation of enterprises, financial resources, financial sustainability processes.